

tum, primo dicitur Hieronymum non loqui ibi de tota Ecclesia, sed fortasse de episcopis particularium Ecclesiarum, quorum dignitatem super alios presbyteros indicat non divino, sed humano jure institutam, quamvis eam institutionem a tempore Apostolorum incepisse non neget, ut patet ex eodem ad Evagrium. Hæc vero sententia Hieronymi alio loco expendenda est¹, namque ad præsens nihil spectat, cum non neget unum universalis Ecclesie caput; imo aliis locis apertissime illud agnoscit, ut suo loco videbimus. Ad alterum testimonium, respondetur Hieronymum velle Episcopos esse pares quoad potestatem et dignitatem ordinis, non jurisdictionis. Alias difficultates hic occurrentes in sequenti disputatione enodabo.

SECTIO VII.

An Ecclesia sancta, apostolica, et catholica sit?

1. *Assertio prima. — Probatur auctoritate.* — Quatuor præcipue proprietates in Symbolo tribuuntur Ecclesie, scilicet, esse unam, et tres alias, quas in titulo numeravi. Unitatem hactenus explicui: sequitur ut cæteras², quæ clariores sunt, breviter expediam. Dico ergo primo convenienter Ecclesiam nominari *Sanctam*. Conclusio est de fide ex Symbolo, colligiturque ex omnibus locis Scripturæ, in quibus Ecclesia dicitur, *columba, sponsa, amica, regina, domus Dei, regnum cælorum*; his enim omnibus metaphoris sanctitas Ecclesie significatur. Unde Cant. 4: *Tota pulchra es, anima mea*; ad Ephes. 5: *Ut exhiberet sibi Ecclesiam non habentem maculam, neque rugam*; quod fieri *per lavacrum regenerationis* dicitur, ad Tit. 3; de qua Ecclesie sanctitate bene Augustinus, lib. de Perfectione justitiæ, et Fabianus Papa, epist. 3 ad Hilar.; Sixtus III, Epist. decretal., cap. 5; Hieronymus, ad Ephes. 5.

2. *Prima causa unde Ecclesia sancta vocetur.* — Recipit autem hanc denominationem Ecclesia, primum a potiori parte; semper enim

¹ Vide auctorem, de Pœnitent., disp. 25, sect. 1, n. 4; Valent., tom. 4, disp. 9, q. 1, punct. 2; lib. 3 Defens. fid., c. 12, n. 9.

² De Ecclesie notis Salm. in Paul., a disput. 4; Bellar., l. 4 de Notis Eccles.; Valent., toto lib. 6 suæ Anal.; Hosius, de confess. Polon., a c. 21.

in ea plurimi sunt justis, et quamvis numero pauciores quam peccatores, attamen, quia coram Deo majoris æstimationis est unicuique justus quam peccatores multi, ideo ab eis potest denominari, præcipue cum sanctitas justorum sit ex intentione et instituto Ecclesie, cui contraria est malitia. Unde secundo dicitur *Sancta* ex fine, et mediis, legibus, sacrificiis, sacramentis, atque adeo ex toto universali cultu Dei, cui tota est dedicata. Vide Augustinum, 3 de Doctrina Christ., cap. 32. Tertio (inquit Hosius, lib. de Fide, cap. 21) dicitur *Sancta*, id est sancita, munita et firma: est siquidem supra petram fundata: *Nec portæ inferi prævalent adversus eam*, Matth. 16. Unde Chrysostomus, hom. de Expulsione sua, tom. 5, affirmat Ecclesiam firmiorem esse terra et cælo, in quo fixas habet radices, faciliusque solem extinguere, quam Ecclesiam obscurari. Unde Apocalyps. 21, Ecclesie sol Christus ipse appellatur. Quarto, posset Ecclesia denominari *Sancta* a suo capite, quod est Christus, non sola extrinseca denominatione, sed quia ejus merita per intrinsicam sanctitatem participat, et ad eundem modum dicitur *Sancta* ab Scriptura, quæ a D. Thoma appellatur, *Ecclesie cor, eam vivificans et sanctificans*. Tandem dici potest Ecclesia *Sancta*, quia extra eam nulla est sanctitas, et in ea, a quocumque illam quærente, invenitur; qua quidem ratione ad hanc proprietatem altera revocatur, *extra Ecclesiam*, scilicet, *non esse salutem*, quod in arca Noe significatum fuisse dicitur, 1 Pet. 3; qua de causa Augustinus ait, lib. de Symbolo, cap. 10: *Non potest in cælo habere patrem, qui nolit in terris Ecclesiam habere matrem*; ad hanc similiter Ecclesie sanctitatem spectat, esse rectissime ordinatam et institutam, quod a sapientissimo auctore CHRISTO creata sit, ideoque in Scriptura comparatur exercitui, regno, horto, corpori, et aliis rebus, quæ hanc, quam videmus, Ecclesie pulchritudinem indicant. Consule Turrecr., lib. 1, cap. 21.

3. *Objectio contra prædicta, ejusque solutio.* — Objicies verò contra hanc proprietatem: bonum ex integra causa; sed in Ecclesia non est integra sanctitas; ergo sancta dici nequit simpliciter. Respondetur, quamvis non in omnibus membris Ecclesie sit sanctitas, attamen propter alias adductas rationes simpliciter et vere nominari *Sanctam*, præcipue quia sæpe totum denominatur a forma, quæ residet tantum in quibusdam partibus; est autem in multis Ecclesie membris integra sanctitas; at-

que hoc præcipue verum est, cum ratio totius per se salvari potest in solis partibus dictam formam habentibus, ut, in posito casu, si solum darentur in Ecclesia illa membra, quæ sunt vere sancta et justa, vere et absolute in illis salvaretur Ecclesia, ac sancta esset. Consortium igitur peccatorum hominum non impedit denominationem quæ huic congregationi per se debetur.

4. *Oportet ne semper esse in Ecclesia justos.* — Sed quæret aliquis an sit de ratione Ecclesie habere sanctitatis proprietatem, hoc sensu ut necessarium omnino sit esse semper in Ecclesia aliqua membra, in quibus sit vera sanctitas et charitas. Respondeo, dictam proprietatem non pertinere ad primariam et essentialiam rationem Ecclesie, ut sic; ostensum est enim supra, sect. 1, fidem esse sufficientem ad unienda Ecclesie membra; nihilominus, si de Ecclesia, ut a Christo instituta est, loquamur, certum omnino videtur, neque fuisse, neque fore unquam tempus in quo non existat vera sanctitas in corpore Ecclesie, atque adeo in aliquibus ejus membris; quamvis non sit necessarium esse in his vel illis determinate sumptis; ita interpretantur omnes. Imo, et tota Ecclesia ita intelligit illos articulos symboli: *Credo sanctam Ecclesiam, et communionem Sanctorum*; colligiturque ex locis Scripturæ, in quibus promittitur Ecclesie Christum et Spiritum Sanctum perpetuo habituros in illa, quæ supra, in sect. 3, agentes de perpetuitate Ecclesie, adduximus; id etiam constat ex efficacia Sacramentorum, quorum verus usus non potest in vera Christi Ecclesia deficere; unde fit ut necessario aliqui, saltem infantes baptizati, semper sint sancti; et idem credo certissime de plurimis adultis: si vero loqueremur de Ecclesia ante Christi adventum, præcipue de initio illius, cum, scilicet, Ecclesia duobus tribusve constabat fidelibus, non est necessarium credere in nullo instanti vel tempore Ecclesiam caruisse gratia, saltem immediate post peccatum primorum parentum; de cæteris vero temporibus nihil est omnino certum, quamvis verius certe videatur nunquam Ecclesiam, postquam in multis propagari cæpit, omnino fuisse vacuam charitate, quod ex discursu facto de fide, in citata sect. 3, constare potest.

5. *Assertio secunda de qua lib. 1 Defens. Fid., a c. 15. — Prima causa cur Ecclesia dicatur catholica.* — Dico secundo Ecclesiam Christi verissime dici et esse Catholicam; est de fide ex symbolo Apostolorum et Nicæ-

no, ac per se satis patet; nam esse Catholicam, idem est ac esse *universalem*. Est autem Ecclesia universalis, primo *quoad locum*, quia toto orbe diffunditur, ut Augustinus inquit epistola 170, et sermon. 131 et 151 de Tempore, et 2 cont. Petilian., cap. 38, et sæpe alias; et patet ex illo Matth. ultimo: *Euntes in mundum universum*; et Psalm. 18: *In omnem terram exivit sonus*, etc.; et 48: *A solis ortu usque ad occasum*, etc.; et 71: *Dominebitur a mari usque ad mare*. Neque vero oportet ita esse Ecclesiam universalem loco, ut jam totum orbem occupaverit; satis est enim fere in totum orbem fuisse introductam, et nullam esse regionem cujus non aliqua pars Ecclesie partem contineat; item, quia de se ita tendit ad universum orbem occupandum, ut ratio ipsa suadeat aliquando fore ut totum occupet. Vide Augustinum, epist. 50, ubi rem hanc apte explicat; Dried., libro 4 de Dogmatib., capit. secundo, parte secunda. Ab aliis præterea consideratur Ecclesia universalis *quoad locum*, quia in terra militans, in parte inferni purgans, in cælo est triumphans. Secundo *universalis* dicitur *quoad personas*, quia omnes omnino gentes et nationes ad se vocat, neque aliam religionem secum in universo orbe permittit, in quo differt maxime a synagoga. Ita Augustinus libro de Unitate Ecclesie et libro contra Crescon., et epist. 40, 50, 61, patetque Matth. ult.: *Docete omnes gentes*; Marci ult.: *Omni creaturæ*; et: *Qui non credit condemnabitur*; Act. 15, Luc. 24, ad Coloss. 3, vers. 11, ad Titum 1, vers. 4, et Psalm. 2: *Dabo tibi gentes hæreditatem tuam*, et denique ubicumque vocatio gentium in Scriptura promittitur; tandem ad Roman. 10: *Non est distinctio Judæi et Græci*; et Act. 10: *In veritate comperi, quia non est acceptor personarum Deus, sed in omni gente, qui timet eum, et operatur justitiam, acceptus est illi*. Vide Basilium, 1 cont. Eunomium, et dicta supra de unitate Ecclesie, sect. 4. Tertio dicitur *Catholica tempore*, quia omnibus durat temporibus: videantur dicta superius de perpetuitate Ecclesie, sect. 3. Quarto, propriissime dicitur *Catholica ratione doctrinæ*; nam catholicam et universalem doctrinam semper retinet, quam Paulus, citato loco ad Tit., *communem fidem* appellavit, ut Glossa ibi advertit; dicitur autem Ecclesie doctrina *Catholica et universalis*, tum quia non privato uniuscujusque judicio nititur, sed universali consensu, et communi generalique regula fi-

dei fundatur, juxta Augustinum, 12 in Confession., cap. 25; Cyprianum, l. 1, epist. 3; tum etiam quia perpetua et universali traditione recepta est, juxta illud Psal. 118: *In generationem et generationem veritas tua*; unde Cyrillus, catechesi ultima, *catholicam* vult Ecclesiam dici, quia *catholice docet*; tum denique, ut ex eodem Cyrillo, ibid., colligitur, doctrina Ecclesiae catholica est, quia plane et perfecte omnia dogmata, quae in notitia hominum pervenire debent, de visibilibus et invisibilibus, de caelestibus atque terrenis complectitur. Item quia in ea omne genus virtutis continetur, adversum vitia et contra peccata omnia remedium invenitur. Vide Vincent. Lyrinens., et Hosium, libro de Fide et Symbolo, cap. 22. Solum restat in hac praerogativa advertendum, proprie et perfecte convenire in Ecclesiam, prout est a Christo Domino institutam; antea enim erat quidem catholica, seu universalis, secundum aliquam rationem ex dictis; caetera autem imperfecte satis in illa reperiebantur.

6. *Assert. 3, de qua in Defens. fid., lib. 1, c. 17 et 18.* — Dico tertio Ecclesiam vere et proprie dici et esse *Apostolicam*. Est de fide, ex dictis Symbolis, et proprie convenit affectio hae Ecclesiae post Christi institutionem et adventum. Dicitur autem *Apostolica*, primo, quia Apostolorum praedicatione fundata est; secundo, quia super Petrum, Apostolorum principem, tanquam super firmam petram, suo etiam modo est aedificata. Quae duo ex sequenti disputatione magis patebunt. Tertio, quia legitima successione et traditione deducta est ab Apostolis, usque ad praesentia tempora. Recte Tertullianus, lib. de Praescriptionibus haereticorum: *Illam vera Ecclesia sentitur, quae ab Apostolis legitima successione deducitur*. Idem docent Irenaeus, lib. 3, c. 3, lib. 4, c. 63; Cyprianus, lib. 1, epist. 6; Augustinus, epistola 165 ad Generosum, et libro 4 contra epistolam Fundamenti, cap. 4, et de Utilitate credendi, c. 17 et 46. Quarto, dici potest *Apostolica*, quia illius Ecclesiae, quae ab Apostolorum tempore fuit, formam, regimen, atque adeo unitatem retinet, ut supra agentes de unitate Ecclesiae, sect. 4, exposuimus. Vide Turrecremat., 1 lib., c. 44 et sequentibus, ubi tractat cur Ecclesia non dicatur etiam christiana, pontificia et evangelica, quae nuncupationes ad loquendi modum potius quam ad rem spectant.

SECTIO VIII.

An vera Ecclesia Christi visibilis sit?

1. *Haereticorum error, de quo supra, disp. 5, sect. 6, num. 7, et in Defens. fid., lib. 1, c. 7 et 8.* — *Punctum quaestionis.* — Haec quaestio coepit tractari propter haereticos hujus temporis, qui duplicem distinguentes Ecclesiam, alteram visibilem, invisibilem alteram esse dicunt; atque hanc posteriorem veram Ecclesiam solum esse, et Christi sponsam; alteram vero solummodo apparentem, ac secundum quamdam humanam existimationem. Sed ne disputatio de verbis sit, rem, de qua quaestio est, aperiatur: dupliciter enim aliquid dici potest visibile aut invisibile. Uno modo stricte, quatenus ad visum vel sensum aliquem corporeum refertur; alio modo late, ut se extendit ad mentis cogitationem et iudicium, vel clarum, vel saltem obscurum, fideique alicujus. Convenit igitur nobis cum haereticis, Ecclesiam, de qua loquimur, confuse sumptam, esse hominum congregationem, atque adeo constare ex personis corporeis et visibilibus. Interest autem, quia illi negant, esse in hac Ecclesia proprietates ullas visibiles, quibus absoluto et certo iudicio possit a nobis discerni in particulari congregatio, quae vera Ecclesia est, ab aliis Satanae congregationibus; et hoc sensu vocant eam invisibilem, id est, in particulari et in individuo omnino occultam. Catholici autem volunt veram Ecclesiam posse a nobis certo iudicio in particulari dignosci, atque adeo esse visibilem, et per internum mentis iudicium, et per ipsos sensus externos designabilem, non per se, sed veluti per accidens, eo modo, quo substantia videri dicitur visis accidentibus, atque etiam anima, visis externis operationibus; habet enim Ecclesia visibiles proprietates et actiones, in quibus et per quas cognosci potest.

2. *Praedicti erroris fundamentum primum.* — *Alterum.* — Fundamentum haereticorum duplex occurrit. Alterum, quia forma illa, qua Ecclesia constituitur, invisibilis omnino est, ut ipsi volunt, aut scilicet divina praedestinatio, aut interna justitia, aut certe fides absque ullo exteriori et sensibili cultu; hoc enim praecipue intendunt, Ecclesiam invisibilem astruendo, removere videlicet omnem externam hierarchiam Ecclesiae, caput visi-

bile, regulam fidei animatam et visibilem, omnem denique externum cultum, et politiam quae ad unitatem et consistentiam Ecclesiae pertineat. Alterum fundamentum est, quia, etsi demus posse dari signa visibilia verae Ecclesiae, semper tamen requiritur interior fides, quae neque in se visibilis est, neque in externis signis satis ostenditur, cum omnia falsa esse possint, ut in unoquoque hominum apertius constat; de nullo enim sine Dei revelatione possumus certo scire interiorem fidem quam exterius profitetur; ergo idem erit de quacumque hominum congregatione. Obijciunt praeterea haeretici nonnulla Scripturae et Patrum testimonia: primum ea in quibus Ecclesia Christi dicitur in interiori homine posita, Lucae 17: *Regnum Dei non venit cum observatione, nec dicent: Ecce hic, aut ecce illic: ecce enim regnum Dei intra vos est*; 1 Petr. 1: *Domus spiritualis, sacerdotium sanctum offerre spirituales hostias*; Joann. 4: *Spiritus est Deus, et qui adorant eum in spiritu*, etc.; Jerem. 31: *Dabo legem meam in cordibus eorum*; denique Psalm. 44: *Omnis gloria ejus filiae Regis ab intus*. Praeterea Hilarius, libro contra Auxentium, in fine, et Hieronymus contra Luciferian., asserunt tempore Arianorum, veram Ecclesiam fuisse latentem et occultam; non ergo est de ratione Ecclesiae ut sit visibilis; ergo neque hodie discerni poterit. Tandem, inquit Brentius, alias tollendus esset articulus Symboli: *Credo unam sanctam Ecclesiam*, et reponendus: *Video unam sanctam Ecclesiam*.

3. *Assertio prima.* — *Probatur ex Scriptura.* — Dico tamen primo: vera Ecclesia, supposita fide quam de illa habemus, discerni et prudenter cognosci in particulari potest, per externa et visibilia signa, quo sensu simpliciter et absolute visibilis dicenda est, quia videmus eam congregationem hominum in individuo et in particulari, quam certo iudicamus esse veram Ecclesiam, ex his, quae ipsis oculis in ea conspicimus. Est de fide. Probatur ex Scriptura. Matth. 18: *Dic Ecclesiae*; potest ergo tibi constare quae sit Ecclesia, alias quomodo ad illam loqueris; et quamvis sermo sit de Pastore Ecclesiae, inde tamen sumitur sufficiens argumentum, sicut ex verbis Christi ad Petrum, Luc. 22: *Confirma fratres tuos*; et Joan. 20: *Pasce oves meas*; et 1 Petr. 5: *Pasce qui in vobis est gregem*; quomodo enim pascent aut confirmabunt quos non cognoscunt? sic etiam, 1 Corinth. 15, Paul. ait se *persecutum fuisse Ecclesiam*; et in epistolis scri-

bit: *Ecclesiae, quae est Corinthi, Ephesi, etc.*; et ubicumque fere Scriptura nomine *Ecclesiae* utitur, de aliqua certa congregatione, et hominibus cognita loquitur, ut patet Actorum 15, ad Timoth. 3, Num. 20, 3 Reg. 18. Praeterea est optimus locus Matth. 5, quem ponderavit Augustinus, de Unitate Ecclesiae, cap. 14 et 20: *Non potest civitas abscondi supra montem posita*, id est, Ecclesia in Christo fundata, de quo Isa. 2, et Mich. 4: *Erit in novissimis diebus praeparatus mons domus Domini*, etc.; quae loca ita intelligunt Hieronymus ibid., et Augustinus, tract. 1 in 2 Canonic. Joan., ubi etiam in hunc sensum interpretatur id Psal. 18: *In sole posuit tabernaculum suum: Vocat, inquit, Ecclesiam tabernaculum, quia in terra peregrinatur*, juxta id Apocalyps. 12: *Erit tabernaculum Dei cum hominibus*. Vide eundem Augustinum, in Psal. 30, 44 et 47. Sumitur etiam optimum testimonium ex Isaia 61: *Faedis perpetuum seriam cum eis*, etc.; *omnes, qui viderint eos cognoscent illos, quia isti sunt semen cui benedixit Dominus*; quo in loco sermonem esse de Ecclesia, constat ex Lucae 4, ubi Christus de seipso et sua spiritali propagatione verba illa interpretatur. Eodem modo loquuntur Patres omnes de Ecclesia. Augustinus, supra, et 2 contra Litt. Petil., cap. 32; Gregorius, epistol. 48, et lib. 32 Moral., cap. 12; Chrysostomus, homil. 4 in cap. 6 Isa.: *Facilius est (inquit) solem extinguere, quam Ecclesiam obscurari*; Origenes, hom. 30 in Matth., aliquanto post initium: *Ecclesia plena est fulgore*, etc.; et alii citati et citandi; haec enim eo spectant, ut Ecclesiam conspicuam ac visibilem admodum declarent.

4. *Probatur deinde rationibus.* — *Prima.* — *Secunda.* — Ratione arguo primo ex dictis Scripturae locis; nam tenemur Ecclesiae verae nos adjungere, et pastoribus ejus obedire, sociis et fratribus communicari; haec autem fieri non possunt, nisi de Ecclesia vera nobis constet, de qua ratione vide Cyprianum, libro de Unitate Ecclesiae; Hieronymum, epistol. ad Damasum de Nominibus hypostatic.; S. Augustinum, 4 de Baptismo, cap. 1. Secundo, ostensum est supra, in sect. 5, corpus Ecclesiae postulare ordinem hierarchicum; certum est ulterius debere esse in vera Ecclesia visibilia sacramenta, sacrificium sensibile, scripturam, anteriorem praedicationem, caput, et pastores qui cognosci possint ab Ecclesiae membris; alias maxima esset perturbatio et confusio in Ecclesia; omnino ergo oportuit esse visibilem.

Unde recte Augustinus, lib. 17 contra Faust., c. 11: *In nullum nomen religionis congregari homines possunt, nisi aliquo signaculorum, vel sacramentorum visibilium consortio colligentur.* Vide ipsum Augustinum, tertio contra epistolam Parmenian., capite primo. Confirmatur, nam Ecclesia, quæ tempore Apostolorum extitit, et in quam Spiritus Sanctus visibiliter descendit, visibilis erat, eademque visibiliter aucta fuit, quando die uno jam tria, jam quinque millia hominum ad illam sunt addita, Actorum primo, secundo, tertio, et quarto. Eadem consequentibus annis per sensibilem prædicationem et miracula paulatim crevit visibiliter. Eadem denique continuata serie propagata, et quasi per manus tradita, ad nos usque pervenit; erit ergo et hæc præsens Ecclesia etiam visibilis, cum eadem sit, atque eisdem signis sensibilibus discerni queat.

5. *Assertio secunda. — Probatur primo.* — Dico secundo: Ecclesia Christi vera, illa est quæ perpetuo visibilis perseverat. Hæc conclusio parum a præcedenti differt, et eisdem fere fundamentis nititur; astruitur tamen ad refellendam directe inanem illam distinctionem hæreticorum, et probatur primo. Nam Ecclesia quam Christus fundavit visibilis est, ut Scriptura docet, et tamen hæc eadem est perpetua; ergo duæ ejusmodi proprietates eidem Ecclesie conveniunt, neque possunt a vera Ecclesia separari, et utrumque patet ex Matth. 16, ubi de Ecclesia super Petrum fundata, atque adeo visibili, dicitur, quod *porte inferi non prævalebunt adversus eam.* Secundo, quia semper oportet esse pastores visibiles in Ecclesia. Est optimus locus ad Ephes. 4: *Quosdam dedit, etc., ad consummationem Sanctorum donec occurramus omnes in virum perfectum,* id est, usque ad diem judicii. Circa quem locum vide Augustinum, 22 de Civit., c. 16, 17 et 18. Tertio, quia semper oportet januam cœli esse patentem, et viam salutis posse cognosci, quæ solum est in vera Ecclesia; si autem illa esset aliquo tempore prorsus invisibilis et occulta, in eo essent homines quasi extra statum salutis, quia non possent veram Ecclesiam ingredi, quanquam vellent. Quarto, quia usque ad diem judicii semper Ecclesia complectetur bonos et malos, et ita semper durabit, ut patet ex parabolis Aræ, zizaniorum, et decem virginum, Matthæi tertio, 13. et vigesimo; Ecclesia autem mixta ex bonis et malis semper est visibilis, ut Sancti passim docent, et Lutherani non negant. Vide Cyprianum, serm. de

Lapsis; Augustinum, de Unitat. Ecclesie, cap. 13 et 20, et sermone 2 in Psalm. 101 et 147; Bernard., serm. 29 in Cantic., circa id: *Tenui eum, nec dimittam;* Vincent. Lyrinens., in Commonitorio. Quinto, impossibile est veram Ecclesiam non retinere veram fidem; fieri etiam non potest ut eam exterius non profiteatur, cum debeat esse sancta, et ad salutem non satis sit *credere corde*, sed oporteat etiam *ore confiteri*, teste Paulo ad Roman. 10; ergo semper Ecclesia existit visibilis. Tandem vera Ecclesia visibilis est, et vera Ecclesia est perpetua; ergo visibilis Ecclesia illa est quæ hucusque durat, perpetuoque durabit.

6. *Ad primum fundamentum in n. 2. — Ad secundum.* — Primum fundamentum hæreticorum eversum jam est; sumunt scilicet falsum principium, in Ecclesia nihil requiri visibile et externum; quod tamen ad consistentiam ejus et quasi spirituales unitatem pertinet. Ad alterum fundamentum, quamvis vera fides interior sit, tamen per externa signa videri aliquo modo potest; quamvis ergo non videatur ipsa forma qua membra Ecclesie interiori uniuntur inter seipsa, videtur saltem in suis signis, atque hoc est satis ut videamus corpus Ecclesie, et membra quæ illud componunt; et de singulis quidem membris, quando adsunt talia signa veræ religionis et obedientie ecclesiasticæ, prudenter judicare possumus vere esse membra Ecclesie, quamvis non certitudine prorsus infallibili; de toto autem corpore, non solum prudenter, sed infallibiliter etiam judicamus esse veram Ecclesiam, quia licet facile posset unum vel aliud membrum nos decipere, non tamen corpus universum, ut in sequenti sectione latius demonstrabo.

7. *Ad tertium.* — Ad testimonia adducta, respondetur, in quibusdam eorum doceri præcipuum ornamentum et pulchritudinem Ecclesie in interiori virtute esse positam, non tamen propterea affirmari externa opera non requiri, quamvis, ut hæc Deo grata sint, ab interiori virtute oporteat proficisci. Unde in Psal. 44, præter interiorum gloriam Ecclesie, requiritur ornamentum externum, quod *vestitui deaurato comparatur, et circumdatum dicitur varietate.* Præterea locus Jerem. 31 de novo Testamento procedit, in quo primum et præcipuum est gratia et charitas, quæ spiritualia sunt dona, ideoque dicuntur *in corde scribi*; sed hæc tamen habent externa signa quibus in corpore Ecclesie suo modo videantur. In loco Joannis quarto peculiariter voluit docere Christus advenisse tempus in quo im-

plendum erat id Malachie primo: *In omni loco offertur mihi oblatio munda,* atque adeo delendum fore ritum omnem veteris legis, in qua unus tantum locus et unum Solymæ templum ad offerendum Deo sacrificium designabatur, et ob id ait: *Neque in monte hoc, neque Hierosolymis adorabitis Patrem,* non quod in illis locis prohibitum foret adorare, sed quod neque ritu Samaritanorum, neque Judæorum, neque ex necessitate in eo loco, vel alio quolibet, sed ubique locorum, et Christianorum ritum, qui præcipue in vera fide et charitate positus est, adoretur. Ita Chrysostomus, Cyrillus, Theophylactus, Euthymius, divus Thomas, et Cajetanus in illo loco. Jam apud Lucam, decimo septimo, sermo aperte est de adventu Christi Domini in mundum, ac tacite distinguitur illic duplex adventus: alter jam præsens, ratione cuius dicitur, *regnum Dei intra nos esse,* quod de justitia, et gratia interpretatur Theophylactus; alter futurus ad diem judicii; dicitur autem fore *sine observatione,* quia repente sicut fulgur adveniet. Vide Bedam et Ambrosium in illum locum. Porro autem divus Petrus *spirituales domum* vocat Ecclesiam, a præcipua ejus parte, nam maxime vivit spiritu; sic enim et justum hominem spirituales vocamus; hostias vero spirituales appellat bona opera Christianorum, quia, ut Deo accepta sint, esse debent fide et charitate formata. Rursum, quia omnia quæ in lege nova præcipiuntur, quamvis externa sint, ad fovendam augendamque spirituales justitiam referuntur; ideo lex hæc spiritualis dicitur; sæpe namque spirituale vocatur non solum quod in substantia sua tale est, sed etiam quod spiritui servit, vel illi subjicitur, aut etiam illum imitatur, qua phrasi Paulus resurgentium corpora spiritualia vocavit. Ad ultimum quod Brentius objiciebat, respondetur: sicut Thomas vidit et credidit, quia, ut Gregorius ait, aliud vidit et aliud credidit, ita nos videmus quidem Ecclesiam, videndo exteriora signa et veræ Ecclesie testimonia, credimus autem internam pulchritudinem et formam ejus, ut jam sectione sequenti videndum est.

SECTIO IX.

An certa et divina fide constare possit hanc numero atque in individuo, esse veram Ecclesiam?

1. *In quo conveniamus cum hæreticis.* — In præcedenti sectione, in genere defini-

mus, Ecclesiam esse visibilem, et aliquo modo credibilem, saltem humana et prudenti fide; nunc explicandum superest an hoc ipsum simpliciter credibile sit atque adeo credendum fide divina¹. Neque vero in communi tantum, sed in individuo etiam ostendendum est, quænam congregatio earum, quæ in mundo sunt, credenda sit vera Dei Ecclesia, estque ejusmodi quæstio in hac materia præcipua, utpote ex qua magnopere controversiarum omnium inter nos et hæreticos resolutio pendet; cum enim expressum in Scriptura sit veram Ecclesiam esse *columnam et firmamentum veritatis*, omnes sibi veram Ecclesiam attribuunt, ut sua falsa dogmata vera esse persuadeant, quod notarunt Irenæus, libro secundo contra Valentin.; Lactant., libro 4 Divinar. Institut., cap. ultimo; Cyprianus, libro de Unitate Ecclesie, et libro 4, epistola prima; Augustinus de Fide et Symbolo, cap. 10, de Agone Christiano, cap. 29, contra litter. Petilian., cap. secundo; Bernardus, sermone 66 in Cant. Convenimus igitur cum hæreticis eam esse veram Christi Ecclesiam, in qua vera Christi doctrina perseverat; differimus tamen quod ipsi nullum aliud signum veræ Ecclesie, præter veram doctrinam admittunt, ut videre est apud Hosium, 5 contra Brent., et Petr. Sot., in Confessione Catholica, cap. 4; nam, etsi alias notas veræ Ecclesie interdum afferant, omnes plane hanc primam includunt; fatentur enim requiri verum sacramentorum usum; illum autem verum definiunt, qui ex sana doctrina procedit. Addunt præterea requiri obedientiam erga ministros verbi; sed intelligunt aut certe intelligere debent de vero Dei verbo. Itaque hoc tantum signo veræ doctrinæ utuntur, veram autem doctrinam ex sola Scriptura pure et simpliciter intellecta desumi volunt. Sicque concludunt veram Ecclesiam ex sola Scriptura per se cognosci; ad quod institutum afferunt Chrysostomum, homil. 49 in Matth.; Augustinum, libro de Unitate Ecclesie, cap. 2 et 3, et epistola 166.

2. *In quo discrepamus.* — Catholici vero, quamvis hoc signum non detrectent (ipsis enim hæreticis maxime adversatur), attamen volunt illud potius ad definiendam, quam ad discernendam veram Ecclesiam valere. Est siquidem Ecclesia fidelium congre-

¹ De hoc argumento late Salmeron, tom. 1 in Paulum, lib. 1, 3 parte a disputatione undecima.